

УДК 336.77:338.43

О. В. Скалецька,

здобувач, Європейський університет, м. Київ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН МІЖ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТА КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ

Розглянуто проблеми розвитку сільського господарства, які впливають на кредитування комерційними банками суб'єктів даної сфери. Наведено рекомендації щодо підвищення кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств.

The problems of agricultural development that affect lending by commercial banks in this sphere. Recommendations to improve the creditworthiness of agricultural enterprises.

Ключові слова: кредитування, кредитний ризик, інтеграційні процеси, інноваційна діяльність, рентабельність, процентна ставка.

ВСТУП

За сучасних умов, сільське господарство є стратегічною галуззю економіки країни. Проте існує необхідність у забезпеченні даної галузі додатковими ресурсами для вдосконалення та розширення спектра сільськогосподарського виробництва. Важливим джерелом ресурсів є кредити комерційних банків. Тенденції розвитку кредитних відносин у даній сфері зумовлені проблемами щодо збільшення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, звідси виникає необхідність у виявленні напрямів їх мінімізації.

Проблема кредитування сільського господарства на сьогодні є широко досліджуваною науковцями, зокрема, такими як Бабаніна Н.В., Кремень В.М., Саблук П.Т. тощо. Проте дане питання потребує широкого вивчення та узагальнення відповідно до еволюції економічних процесів в суспільстві.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даного дослідження є виявлення шляхів вдосконалення менеджменту сільськогосподарських підприємств у контексті покращення показників кредитоспроможності, пошук напрямів збільшення обсягів кредитів виданих комерційними банками.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Питання кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств є основним в формуванні умов, відсоткової ставки, рівня застави тощо при кредитуванні комерційними банками. Для вдосконалення кредитоспроможності необхідним, на нашу думку, є виділення

загальних факторів впливу на стан розвитку сільського господарства України та виявлення шляхів їх покращення.

Нами виділено наступні проблеми розвитку сільського господарства, що мають безпосередній вплив на їх кредитоспроможність.

1. Погіршення інтеграційних процесів у галузі. Під впливом еволюції економіки, розвиток інтеграційних процесів у сільськогосподарській галузі є необхідним етапом у процесі розвитку. Так, на нашу думку, об'єднана під одним керівництвом структура, яка включатиме ланцюг операцій від виробництва сировини і її переробки до реалізації готової сільськогосподарської продукції, дозволить підвищити ефективність виробництва та зменшити собівартість продукції. Велика структура з незалежною від постачальників сировини позицією на ринку є надійнішим позичальником для банку і, водночас, має більші можливості для реалізації прибуткових проектів.

2. Розширення спектра діяльності підприємства. За статистичними даними, частка сільськогосподарських підприємств, які займаються додатковими видами діяльності, має тенденції до зниження — за 2010 р. їх частка становить близько 8%, що на 3,5% менше, ніж у 2006 р. (рис. 1). Диверсифікація виробництва дозволить зменшити ризик дохідності підприємства шляхом розгалуження джерел отримання доходу. Така позиція підприємств сприятиме уникненню банкрутства за несприятливих умов у зовнішньому середовищі.

3. Впровадження інноваційних технологій у сільському господарстві. Як показує зарубіж-

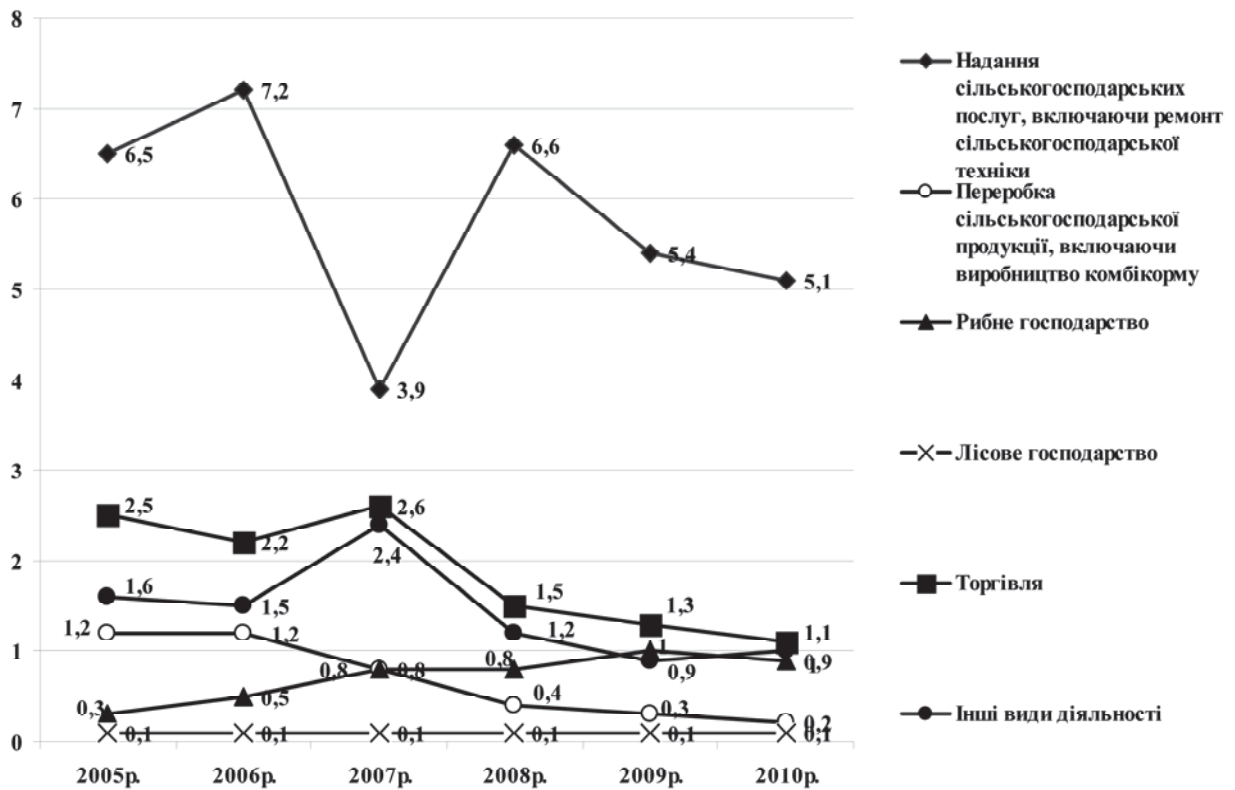

Рис. 1. Частка сільськогосподарських підприємств, які займаються додатковими видами діяльності, %

на практика, впровадження інноваційних технологій у сільськогосподарське виробництво дозволить значно збільшити потужності та ефективність виробництва. Окрім безпосереднього впливу на нарощення капіталу підприємства через збільшення прибутковості основної діяльності, оновлення технологій дозволить розширити спектр застави для банківського кредитування і покращити його кредитоспроможність.

4. Запобігання втрат виробництва та мінімізація ризику через механізм страхування сільськогосподарського врожаю. Особливості сільськогосподарської діяльності зумовлені значним впливом непередбачуваних факторів та природніх умов. Єдиним методом уникнення такого ризику є страхування. Проте більшість сільськогосподарських підприємств уникають витрат на страхування. Водночас зі сторони страхових компаній проявляється неготовність до забезпечення сільського господарства дешевими послугами. Такі тенденції негативно впливають на розвиток кредитування.

5. Коливання цін на сільськогосподарську продукцію. Ціни на сільськогосподарську продукцію характе-

ризуються своєю нестабільністю, що зумовлено неможливістю точного розрахунку попиту та пропозиції на ринку сільськогосподарської продукції, оскільки виробництво сільськогосподарської продукції є залежним від дуже багатьох зовнішніх чинників. Так, за 2009—2010 р. спостерігаються позитивні тенденції приросту індексу цін на сільськогосподарську продукцію, як рослинництва, так і тваринництва, проте, як бачимо з табл. 1, у 2008 р. спостерігався значний спад індексу цін на продукцію рослинництва, у 2009 р. — на продукцію тваринництва, тобто динаміка цін на сільськогосподарську продукцію характеризується нестабільністю.

6. Управління кредитоспроможністю сільськогосподарських підприємств. Дана проблема поєднує в собі всі недоліки методів управління сільськогосподарськими підприємствами. На нашу думку, варто відзначити, що менедж-

Таблиця 1. Індекс цін реалізації сільськогосподарської продукції за 2005—2010 рр. (у відсотках до попереднього року)

Показник	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Продукція сільського господарства	108,1	102,4	138	110,3	106,4	130
Продукція рослинництва	95,5	114,1	157,7	95,2	109,1	139,8
Продукція тваринництва	129,5	88,8	115,8	147,4	101,4	114,3

Джерело: [1].

Таблиця 2. Розподіл сільськогосподарських підприємств за рівнем доходу та рентабельності за 2010 р.

Показник	Кількість підприємств, у % до заг.	Обсяг чистого доходу, у % до заг.	Рівень рентабельності, %	Чистий дохід в середньому на 1 підпр., тис. грн.
Підприємства з чистим доходом:	100	100	20,7	8246
до 1 млн грн.	23,3	1,3	-5,9	458
1,1 - 2,5	19,3	4,0	9,2	1697
2,6 - 5	19,6	8,6	16,9	3619
5,1 - 10	18,8	16,2	19,1	7093
10,1 - 20	11,3	19,1	20,4	13946
20,1 - 50	5,6	20,2	19,2	30028
50,1 - 100	1,1	9,3	19,6	68137
більше 100 млн грн.	1,0	21,3	31,1	183093

Джерело: [1].

ри сільськогосподарських підприємств недостатньо уваги приділяють даному питанню. При налагодженні внутрішньої системи контролю рівня кредитоспроможності та управління ним зросте стабільність підприємств та надійність як позичальника.

Таким чином, низький рівень менеджменту сільськогосподарських підприємств, що супроводжується високими вимогами банку до кредитоспроможності позичальника, негативно впливають на розвиток кредитування с/г підприємств комерційними банками.

Процес кредитування сільськогосподарських підприємств комерційними банками супроводжується спільною метою для суб'єктів кредитування — отримання прибутку. Прибуток від кредитної операції забезпечується прибутковістю позичальника.

Незважаючи на значні проблеми, які ускладнюють ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств, рівень рентабельності значно зріс за останні роки. Зокрема, 2010 р. рівень рентабельності с/г підприємств в середньому становить 20,7% (табл. 2). Наведені в табл. 2, дані підтверджують нашу думку про те, що з розвитком інтеграційних процесів та розширення спектра діяльності росте рівень рентабельності

сільськогосподарських підприємств і, відповідно, рівень кредитоспроможності.

За рівнем рентабельності сільськогосподарських підприємств та відсотковою ставкою за кредитами комерційних банків можна охарактеризувати доцільність залучення кредитних ресурсів. На практиці доцільність залучення кредитних ресурсів визначається характеристикою відношення процентної ставки за кредитом та рентабельністю, а саме — доцільно залучати кредитні ресурси, коли:

$$P_N \geq B_N \quad (1),$$

де P_N — норма рентабельності (прибутку),
 B_N — норма відсоткової ставки.

Зіставивши дані за останні роки, нами зроблено висновок, що розрив між відсотковою ставкою за кредитами комерційних банків сільськогосподарським підприємствам та рентабельністю сільськогосподарських підприємств з кожним роком зменшується як за рахунок зростання рентабельності, так і за рахунок зменшення відсоткової ставки (табл. 3).

Аналізуючи загальний рівень рентабельності, на нашу думку, доцільно розглянути фінансові результати (чистий прибуток (збиток)) діяльності сільськогосподарських підприємств, в розрізі прибуткових та збиткових. Частка збиткових підприємств за 2007—2010 р. зросла на 2,7%, і становить у 2010 р. 30,7% від усіх підприємств (рис. 2).

Загалом у економіці України кількість підприємств, що отримали збиток від господарської діяльності, відрізняється за видами економічної діяльності та за регіонами країни. Так, найбільше збитків отримали підприємства, що зай-

Таблиця 3. Аналіз взаємозв'язку між рентабельністю сільськогосподарських підприємств та процентною ставкою за кредитами комерційних банків (за 2000—2010 рр.)

Показник	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Рентабельність с/г підприємств	-1	18,3	4,9	12,6	8,1	6,8	2,8	15,6	13,4	13,8	21,1
Середня процентна ставка КБ за надані кредити, %	56	35	27	21	17	18	20	18	24	27	25
Розрив між % ставкою та рівнем рентабельності	-57	-16,7	-22,1	-8,4	-8,9	-11,2	-17,2	-2,4	-10,6	-13,2	-3,9

Розраховано на основі даних НБУ та даних Державної служби статистики.

маються торгівлею автомобілями та мотоциклами, їхнім технічним обслуговуванням та ремонтом — 60,7% усіх таких підприємств, а також підприємства будівельної сфери — 57,7%, промисловості — 52%, а також комунального господарства, надання індивідуальних послуг, діяльності у сфері культури та спорту — 51,3%. Відтак, найменша питома вага збиткових підприємств у 2010 р. була в сільському господарстві [2, с. 216].

Незважаючи на зростання частки збиткових підприємств у загальній сукупності сільськогосподарських підприємств, чистий прибуток має позитивні тенденції до зростання (рис. 3).

Загалом, тенденції розвитку сільського господарства вказують на зростання основних показників по галузі. Так, за рахунок вдосконалення управлінських процесів з боку сільськогосподарських підприємств та впровадження структурних реформ, комерційні банки збільшують обсяги кредитів, виданих у дану сферу на компромісних засадах.

У результаті дослідження нами виявлено наступні основні цілі кредитування, які властиві як сільськогосподарському підприємству-позичальнику, так і комерційному банку.

1. Економічна ефективність реалізації кредитного проекту.
2. Прибутковість підприємства.
3. Високий рівень кредитоспроможності та кредитного рейтингу підприємства.
4. Мінімізація кредитного ризику.
5. Закріплення кредитних відносин на засадах довіри та вдосконалення механізму співпраці між суб'єктами кредитних відносин.

Спрямування діяльності як сільськогосподарських підприємств, так і комерційних банків на досягнення даних цілей дозволить вивести кредитні відносини на новий рівень.

ВИСНОВКИ

Загалом цілі кредитного процесу можна охарактеризувати метою діяльності суб'єктів кредитних відносин (кредитора та позичальника) — отримання прибутку: комерційним банком під час отримання оплати за користування кредитом; сільськогосподарським підприємством — у

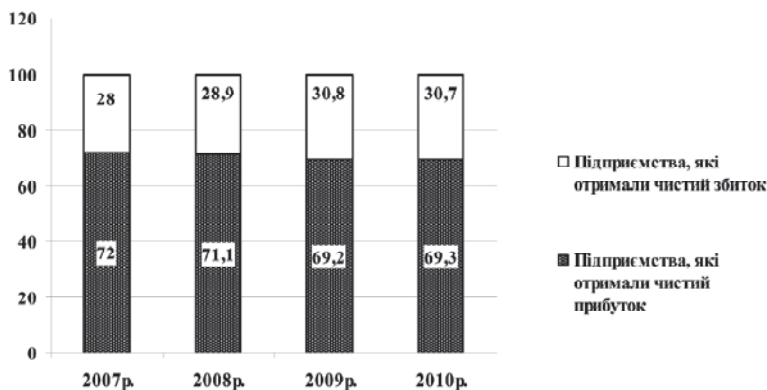

Рис. 2. Структура сільськогосподарських підприємств за прибутковістю (збитковістю), %

Побудовано на основі даних Державної служби статистики.

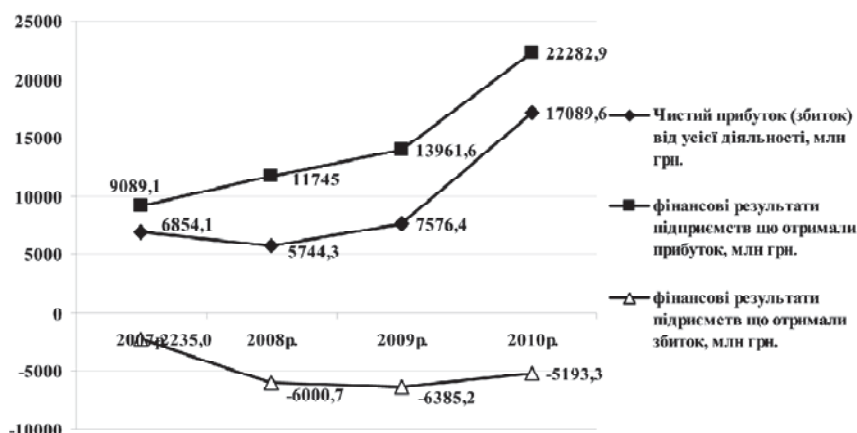

Рис. 3. Динаміка фінансових результатів сільськогосподарських підприємств за 2007–2010 рр.

перспективі та під час отримання прибутку від реалізації кредитного проекту. В результаті дослідження нами наведено основні фактори впливу на кредитування сільськогосподарських підприємств комерційними банками і наведено відповідні рекомендації щодо вдосконалення кредитних відносин у даній сфері, застосування яких у практичній діяльності сільськогосподарських підприємств дозволить збільшити ефективність розвитку сільського господарства.

Література:

1. Державна служба статистики України. Сільське господарство України [статистичний збірник]. — Київ, 2011.
2. Фісуненко П.А. Проблеми та перспективи післякризового розвитку підприємництва: регіональний аспект / П.А. Фісуненко, Г.В. Дугінець // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2012. — № 2. — С. 214—219.
3. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua> *Стаття надійшла до редакції 28.09.2012 р.*